

Konzervatórium — Csikszeredán

A tévé magyar szerkesztőségének még mindig nincs zenei szerkesztője. A szerkesztőség úgy segít magán, ahogy tud: külső munkatársakat foglalkoztat, és a maga nem-zenei, de zenei hajlandóságú szerkesztőitől is elvárja, hogy ez irányban iparkodjanak. Ilyen körülmények között aztán az eredmény is olyan, amilyen. Néha ilyen, máskor mégolyanabb.

Birta József, a bemondóként is népszerű, nem-zenei szerkesztő nemrég zenés riportfilmet készített a csikszeredai árvaházban. Mint külső munkatárs, aki maga is dolgozik a tévének, becsületesebb szakmai irigységgel regisztrálom: olyan jelenséget hozott a **mass-media** nagy nyilvánossága elé, mely a Zene szempontjából kapitális jelentőségű.

Abban az árvaházban minden gyerek tanul valamilyen hangszeren.

Nem tudni, hányan lesznek közülük szakzenészek — akár a „komoly”, akár a „könnyűzene” szolgálatában —, de fontosabb, hogy sokan hagyják el az intézetet, mint iskolázott zeneszeretők, akik saját gyakorlati tapasztalataik

alapján találkoztak a muzsika szépségével és nagyságával, akik továbbképezhetik magukat, akik bárhol, bármikor értékes munkái lehetnek a zenei műkedvelés mozgalmának.

Ezt a valóság-anyagot hozta a nézők elé Birta József filmje, ez volt a riportban a legbecsebb lényeg.

A zenepublicista nem állja meg, hogy hozzá ne szóljon: az ötlet óriási! Mit adhat egy intézmény szebbet a gondjaira bízott, anyátlan-apátlan gyer-

allegro aperto

mekeknek, mint hogy beléjük oltja a zene szeretetét? Van életre szólóbb vigasz s lelki támasz, mint a muzsikálás? A csikszeredai példát terjeszteni kell! Javasoljuk, hogy az árvaházak személyzeti keretében növeljék a zenefelnézők számát. Javasoljuk, hogy a zeneiskolák támogassák rendszeresen és szervezetteren a székelyükön működő vagy ahhoz közel fekvő árvaházak művészi tevékenységét. Kérjük fel rangos művészeket és pedagógusokat, hogy ők is támogassák ezt az ügyet: személyes látogatásokkal, metodikai tanácsadással. Idővel megszervezhetők az árvaházak zenei együttesének az országos versenyét...

Buzdításul idézzük a zenetörténet tén-

nyeit. A zenei barokk másfél évszázadában az árvaházak voltak a zenészképzés legfontosabb intézményei. A XVIII. század első felében a velencei **Ospedale della Pietà** nevű árvaház zenekara, például, a párizsi opera együttesével vetekedett az európai elsősegérről! Ki volt ennek a zenekarnak a karmestere, hegedűtanára és saját zeneszerzője? Maga Antonio Vivaldi, az olasz barokk nagymestere, aki majdnem negyven évig irányította itt a leg-

személyesebben az árva lányok zenei képzését és nyilvános zeneművészi tevékenységét; halhatatlan remekművek százait írta ennek az intézménynek. Ismétlem: ez csak egy példa, mely kimagasló a többi közül. Hogy mennyire általános volt ez a jelenség, bizonyítsa az etimológia. A konzervatórium szó olasz mintára jelöli világszerte a zenei tanintézetet. Márpedig a **conservatorio** eredeti jelentése szerint nem más, mint — árvaház („megőrző intézet”)!

Segítsünk feléleszteni ezt a hagyományt!

LASZLÓ FERENC

Az alkalmazott és az alkalmazó zene

Alkalom szülte a zenét. Varázslat és vadászat — az istenekkel és elemekkel való vívódás alkalmai; evezés és vontatás — a munka alkalmai; nász és gyász — élet és halál, öröm és bánat alkalmai; tavaszi áldozás és őszi szüret — a természet, a termékenység, a közösség ünnepeinek alkalmai; tánc és költészet — az ősi szinkretizmus művészeté magasuló alkalmai.

S a zené tudott élni az alkalommal. Ha talpalávalónak alkalmazta őt a népi tánc, a társasági tánc, a harci induló, a balett, úgy a maga részéről egy Lully, egy Sztravinszkij, egy Bartók művében rendezte alá saját, jól felfogott érdekeinek a táncot, a színészetet, a pantomimot. Ha az opera kezdeteikor ismét a beszéd és a történet szolgálataiba szegődött (a rokon időbeli művészetek sohasem restellték igénybe venni hatást nem tévesztő támogatását), úgy a javakorabeli olasz operában, a barokk oratóriumban viszont ő, a zene az, aki a maga képére alakítja a szót, mint ahogy tette már ezt annak idején, a vokális **capella** többszólamúságot virágoztató századokban (olyan határesetekről most nem is beszélve, mint a deklamáló melodráma vagy az expresszionista énekbeszéd).

Van zene, mely nem alkalmazkodásra, hanem behódolásra készlet szöveget, díszletet: csodálattal tölt el mindnyájunkat a zene eme mozartí győzelme. Mint ahogy csodálattal tölt el szöveg és zene glücki, wagneri eldöntetlenje, mint ahogy ma örvendezünk zene, szó és tánc egyensúlyának Carl Orff színpadán, mint ahogy világok felkesedtek és lelkesednek Goethe és Schubert, Heine és Schumann, Verlaine és Debussy, Ady és Bartók egymással találkozó remekeikért.

A zene története ezt is elmeséli: mint alkalmazott és alkalmazó, mint társvallalkozó és mint magánzó, hogyan verekszi fel magát a muzsika az abszolút zene, a klasszicizmusok csúcsaira.

Az alkalmazott zene, mint az újabb formalehetőségek, az újabb tartalmi töltetek, többletek, távlatok felmutatója: a par excellence zenei műfajok kísérleti telepe, előretölt állása. Hogy a széles körben is hatni kívánó, jelenkori muzsika mint kísérőzene, mint kiegészítőzene, mint szinkretikus montázs társeleme, mint kelléke, tehát, mint alkalmazott zene is vajdiki, ne aggasszon senkit. Eljöhét még ismét az ideje a messze sugárzó zeneközpontúságnak, az alkalmazó zene reneszánszának.

RÓNAI ISTVAN

Az utóbbi hónapokban Kolozsvár zenei életében jó néhány olyan esemény zajlott le, amelyről joggal írhatnák az elragadtatás hangján: Baskirov zongorasó-estje, Sunshine kiváló karmesteri teljesítménye, az elmúlt két hétben pedig a Hantford pálcaja alatt megszólaló filharmonikus zenekar három koncertje. Valóban szükség van ilyen ünnepnapokra ahhoz, hogy Kolozsvár olyan zenei központ legyen, amilyenről álmodunk. Ezúttal azonban olyan élményemről szeretnék beszámolni,

egy zenész — mindenkihez

amely nem kapcsolódott világmárkás nevekhez: egy, a marosvásárhelyi Filharmonia kamarazenekarának hangversenyén elhangzott új hazai műről.

„Tinódi—Csiky” — olvashattuk a koncert plakátján a talán túlságosan is szerény, sokakat félrevezető szerzőmegjelölést, hiszen itt nem arról volt szó, mint például a Muszorgszkij—Ravel esetében, ahol a zseniális hangszerelő joggal bújják a zseniális zeneszerző mögé. Az igazi cím így hangzanék: Csiky Boldizsár: vonózenekari szvit Tinódi Lantos Sebestyén dallamaira.

Az utóbbi évek egyik legjobb hazai magyar zeneművéről van szó. Belátom, ez az állítás így egy kicsit kategorikusan hangzik, nehéz is lesz ebben a keretben bebizonyítanom, hogy ez valóban így van. Különösen ha arra gondolok, hogy lehetnek, akik már eleve megkérdőjelezik, szabad-e ilyen magas minősítést adni egy egyszerű **feldolgozásnak**. („Hiszen még a dallamokat sem ő találta ki!”)

A balladák dallamai

Kallós Zoltán: Balladák könyve. Kriterion, Bukarest, 1970.

Tagadhatatlan, hogy vannak a balladakutatásnak olyan sajátos kérdései is, melyeket a dallamok figyelmen kívül hagyásával, csupán a szövegek alapján is lehet tanulmányozni. Am ha a folklorista a népköltészet eme — lírai és drámai elemekkel átszőtt — elbeszélő műfajának darabjait hiteles formában akarja bemutatni, úgy, ahogy a színhagyományban élnek, nem mondhat le a dallamokkal együtt történő közlésről. A népdaladákat ugyanis nem szavallják vagy elmondják, hanem

neváli maszkként egy régmúlt kor pitykés dolmányát és forgós fővegét, s a sok évszázados dallamok szerzőjére se adjon náilonkőpenyit; megőrizni a régi melódiák naiv frissességét és egyszerű, tiszta szépségét egy olyan zenei nyelvet keretében, melyben a zeneszerző nem tagadja meg maiságát; a nagy formák mindig annyira kényes egyensúlyproblémáit megoldani olyan zenei alapanyag felhasználásával, amely már eleve tökéletes, lezárt formai egység.

Csiky Boldizsárnak sikerült ez, és tegyük hozzá, hogy „külsőségeiben” is zeneszerzői telitalálatról van szó: finom, kulturált, időnként bravúros hangszerelés, a vonóegyüttes hangzás-lehetőségeinek változatos és mégis mérték- tartó kihasználásával.

Es nem mellékes: zenei múltunknak olyan korszakát eleveníti fel, amely mindmáig jórészt zenetörténészek vagy folkloristák magánterülete volt.

VERMESY PÉTER

mindig éneklék (kivéve természetesen a mesévé alakult változatokat), sőt, egyik-másik balladához ezenfelül játéka, illetve tánc is kapcsolódik.

Bár a szöveg és a dallam együttes közreadásának a követelménye néprajzi szakirodalomban már a század elején jelentkezett, a kizárólag balladákat tartalmazó gyűjtemények többsége a zenei részt máig mellőzte.

Kallós Zoltán kötete már pusztán azáltal kimagasló a ballada kiadványok sorából, hogy anyagának csaknem kétharmada — s amszerint 162 alkotás — a szöveget hordozó dallammal együtt jelent meg. Közéletben hajlva a köztárhoz, kiderül, hogy a közéleti dallamok a népzeneudomány számára rendkívül fontos, termékenyítő adatok forrásai. Legelőbb az tűnik föl, hogy a szokatlanul terjedelmes (olykor 70—80 versszakból álló) balladaszövegeket meglepően kevés hangból építkező dallamok társaságában találjuk. (Mintha bizonyos belső törvény vigyázná a formai egyensúlyra.) Ilyen dallamokról írta Bartók, hogy „valóságos példái annak, miként lehet legkisebb formában, legszerűesebb eszközökkel valamilyen zenei gondolatot legtökéletesebben kifejezni”. Az egész balladagyűjteményt népzenei leg- régebbi rétegének dallam típusai uralkodnak, főként pentaton

dallamok, köztük kvintváltók és recitálók. Még a szövegeket szerint új stílusú alkotások (a betyárballadák és a megrendítő helyi eseményekhez fűződő balladák), valamint a ballada- és románc-elemeket tartalmazó dalok között is túlnyomórészt régi ötfokú dallamokra bukkanunk. Azokon a tájakon, ahol Kallós gyűjtött, Moldvában, Gyimesvölgyében, a Mezőségen, valamint Kalotaszegen a hagyományok őrzése bámulatosan erőteljesnek látszik. Erről tanúskodik, többek között, az a körülmény, hogy a kötetben az ötfokúságnak nemcsak a legáltalánosabb alakja, a la-végű pentaton hangsor, hanem a másutt sokkal ritkább szó- és do-végű pentaton skála is több ízben előfordul. Az ötfokú dallamok mellett másféle régi dallamtípusok is akadnak szép számmal, például moll pentachord, dur hexachord, frg hangsorú dallamok. Sőt, találkoznak az ötfokúságnál is ősbib népi dallamkultúra emlékeivel: négyfokú dallamokkal.

A dallamok közlésének módját az a kettős törekvés határozta meg, hogy mind a népzeneudomány szakemberrel, mind az olvasóval szembe kerülve regeket használható anyaghoz jussanak. Kallósnak tökéletesen sikerült a két szempontot összehangolnia. Valamennyi dallam c'1-záróhangra helyezéssel tisz-

Enescu-díjak Franciaországban. George Enescu annak idején maga alapított díjat tehetséges román zeneszerzők kitüntetésére, halála után az ő nevét viselő ösztöndíj létesült az ország konzervatóriumaiiban tanuló, legtehetségesebb előadóművész-jelöltek számára. Most Franciaországban a francia zeneszerzők és zeneműkiadók egyesülete alapított díjat az ő emlékére — fiatal zeneszerzőknek és előadóművészeknek. Az új Enescu-díj első kitüntetettjei: Paul Mefano zeneszerző és Pierre Amoyal hegedűművész. Reméljük, halunk meg róluk. (I)

A Kriterion idei terveiből. Régi mulasztást pótol a kiadó Seprődi János válogatott tanulmányainak a megjelentetésével. Seprődi (1874—1923), a kollégiumi latin-tanárt, mint zenetörténészt és népzenekutatót joggal tekintjük a romániai magyar zenetudomány megteremtőjének (lásd Benkő András interjút az Utunk tavalyi Bartók-számában), nehezen hozzáférhető szaklapokban közölt írásait ennek ellenére kevesen ismerik. A Kriterion Seprődi-kötetében Almási István, Benkő András és Lakatos István ír közös bevezető tanulmányt.

Érdekes olvasmányok ígérkezik a Régi kolozsvári muzsikások emlékvilága című Téka-kötet, melyet Lakatos István rendez sajtó alá. A könyv kolozsvári vonatkozású részleteket közöl Ruzitska György és Déryné naplójából, valamint Brassai Sámuel, Bartalus István és Farkas Ödön írásából. Lakatos István négyezredes zenetörténeti tanulmánykötettel is szerepel a Kriterion ez évi tervében, melynek A romániai magyar zene múltjából lesz a címe. (bs)

A Nașterea Domnului — németül. Meissenben (NDK) mutatták be először németül Paul Constantinescu bízánci stílusú karácsonyi oratóriumát, Klaus Kessler bukaresti költő fordításában. „A bemutató tett volt, a művel való találkozás nyereség. Berlin és Götting is jelezte a mű iránti erős érdeklődését” — olvassuk a kasseli Musicában. Constantinescu művét az 1967-es Enescu-fesztiválon, Mircea Basarab és a George Enescu Filharmonia előadásában ismertette meg a hazai és a nemzetközi közönség. Partitúrját a nyugatnémet Bärenreiter-Verlag jelentette meg, az 1963-ban elhunyt román mester kézírását reprodukáló faksimilé-kiadásban. (I)

letben tartotta a tudományos kiadás esetében elengedhetetlen egységes záróhang elvét; darabjai ugyanakkor általánosan énekelhető hangmagasságba kerültek, megkönnyítve, hogy a balladákat sokan megtanulhassák és tovább ápolhassák. A lejegyzések a dallamok valódi hangzásának teljesen megbízható képét adják. Ez a mű újra igazolja, hogy a közérthetőség, közhasznosság korántsem feltételezi a tudományos színvonal csökkentését.

Ne higgyük, hogy a Balladák könyve szerzőjét a véletlen szerencse vezette a ritka kincsek nyomára. Kallós különleges rátermettségének, igen alapos szakmai felkészültségének, óriási ter- és anyagismeretének, nem utolsósorban pedig állhatatos, pihenést nem ismerő szorgalmának (szinte azt mondhatnánk: szüntelenül utazó-gyűjtő életmódjának) köszönheti, hogy kutatásait minden várakozást felülmúló eredménnyel végezte.

Nagy folklorista, kitűnő népzenekutató mutatkozott be a Balladák könyvével. Jagamas János tanítványa méltóképpen folytatja azt a hagyománymentő munkát, amelyet századunk első évtizedében Vikár, Seprődi, Bartók és Kodály kezdték meg. Várjuk, hogy ezt Kallós további kötetei is bizonyítsák.

ALMASI ISTVAN